

ჩვენი მევენახეობის და მეღვინეობის საჭიროებანი

ტფილისი, 26 აპრილი, 1886 წელი

ჩვენი ხალხი ძველის დროიდანვე ვენახის კეთებას მისდევს. ჩვენის ქვეყნის ბუნება და ნიადაგი სრულიად ხელს უწყობს ვაზის გაშენებას. დიდი სიმდიდრე თუ არ მოაქვს ღვინის მოსავალს ჩვენი ხალხისთვის, ცოტა შველას მაინც აძლევს, შრომა და ჯაფა მუქთად არ მისდით. შინ სახმარებლად თავისი საკუთარი ღვინო აქვს, ჭირსა და ლხინში ღვინის ყიდვა არ უნდება და მეტ ხარჯში არ შედის. მარტო ესეც საკმაოა, რომ ჩვენი ხალხი გულმოდგინედ მიჰყოლოდა ღვინის წარმოებას და თავი არ დაენებებინა ამ ფრიად სასარგებლო საქმისათვის. მაგრამ ვინ არ იცის, რომ ჩვენს ქვეყანაში ბევრი იმისთანა ბედნიერი კუთხეა, სადაც ღვინო ისე უხვად მოდის, რომ ხალხს არამცთუ შინ სახმარებლად ჰყოფნის, არამედ გასასყიდადაც ბევრი ჰრჩება. ღვინო აქ დიდს შველას აძლევს ხალხსა, ათასგვარ გაჭირვებაში უმართავს ხელსა, ბევრს ხარჯსა და გადასახადს აშორებს თავიდან. სამწუხაროდ, ამ უკანასკნელ დროს ღვინის წარმოებას ბევრი ისეთი უბედურება დაატყდა თავს, რომ საქმე სულ უკუღმა დატრიალდა. ღვინის მწარმოებელს ათასგვარი გარემოება უშლის ხელსა და ლამის ეს ერთი უმთავრესი ცხოვრების სახსარი სრულიად ხელიდან გამოეცალოს. ავიღოთ ჯერ თუ გინდ „ნაცარი“, ეს უცნაური ვაზის სნეულება, რომელიც აქამდე ჩვენს ვენახებს არა ჰმორდება და ზიანს აძლევს. ოცდახუთ წელიწადზე მეტი იქნება, რაც ეს სენი ეწვია ჩვენს ვაზსა და ღვინის მოსავალი ძლიერ შეამცირა. ამას გარდა ფილოქსერა, ეს ვაზის მმუსვრელი მტერი, თითქმის კარს მოგვდგომია, შავი ზღვის პირებზე უკვე თავი იჩინა, და ისეთ უბედურებას უქადის ჩვენ ქვეყანას, რომ თუ დროზე არ ვიზრუნეთ და ამ ზედმოსეულს მტერს შესაფერად არ დავხვდით, შეიძლება ამ უბედურობამ ჩვენი ხალხი იქამდის მიიყვანოს, რომ ვენახებზე სრულიად ხელცარიელი დასოს. ამას ზედ დაემატა კიდევ ერთი ვაზის მტერი, რაღაც „ხაშმის“ ჭია, რომელზედაც ამ დღეებში ჩვენ გაზეთში გვქონდა ლაპარაკი. ბოგანა ჭია და ვენახის კალია, რომელმაც ამ რამოდენიმე წლის წინათ კახეთში ვენახები სულ მოჰამა, — ხომ ცოტად თუ ბევრად მუდმივ არის ჩვენში.

მეორე გარემოება, რომელიც ღვინის წარმოების საქმეს ძალიან აფერხებს და ხელს უშლის ჩვენში, ტყის სიძვირეა. ახალი წესები ტყის ხმარებისათვის ძალიან აწუხებს ჩვენს ხალხს. ტყე ჩვენში უწინ თითქმის უბაჟო იყო და ყველა შეღავათით სარგებლობდა. ჩვენს ქვეყანაში ცხოვრება ისეა მოწყობილი, რომ შევიწროება ამ მხრივ სრულიად შეუძლებელი იყო, უტყეოდ ჩვენი ხალხი თავის საქმეს რიგაინად ვერ წაიყვანდა. ტყიდან მას შემისა და ფიჩხის გარდა, ჭიგო გამოჰქონდა ვენახებისათვის. ეხლა კი იმოდენა ბაჟი დაედო ტყესა, რომ ხალხი ხარჯს ვერ ასვლია და ერთხმად უჩივის ამ შევიწროებას. აი, სხვათა შორის, ივრის ხეობიდან რასა გვწერენ: „ვენახების შემუშავება ცოტა არ არის გვიგვიანდება და ზოგი თითქმის უჭიგოდ რჩება, რადგანაც ტყისმცველების წრეგადასულ საქციელს საზღვარი არ აქვსო. კომლზე 90 ჭიგოა დადებული და თუ მეტს მოიტანს ვინმე, ასზედ 61 კაპეიკი უნდა გადიხადოსო“

კარგად გაშენებულს ვენახს დღიურზე სამი ათას ვაზზე ნაკლები არ ექნება; და აბა ასს ჭიგოზე რომ სამი აბაზი იხადოს, ერთის დღიურის ვენახის პატრონი როგორ გაუძღვეს ამ ხარჯს. მერე კიდევ კარგი, თუ მოსავალი მოვიდა, თუ არა, ხომ პატრონი ხარჯს ვერც კი აუვა. და თუ უმოსავლობა რამდენჯერმე ერთიერთმანეთს მოჰყვა, მაშინ ხომ კაცმა ხელიც უნდა აიღოს, ან ისეთი ვალში ჩავარდეს, რომ ველარ ამოვიდეს. თუ მთავრობამ ყური არ ათხოვა, წესები არ შესცვალა და ტყე სავენახედ მაინც არ გააიაფა, ამას უთუოდ უნდა მოველოდეთ, ხალხი ჭიგოს ფასს ვერ აუვა და უჭიგოდ კი ვენახის კეთება შეუძლებელია.

არის კიდევ მესამე გარემოება, რომელიც არა ნაკლებ პირველი ორისა ხელს უშლის ღვინის წარმოებას. ეს გარემოება სრულის ყურადღების ღირსია. საქმე ის არის, რომ ღვინოს რიგიანი გასავალი არა აქვს. ღვინის ვაჭრობა სირაჯების და წვრილმან ჩარჩების ხელშია. ხალხი ამაზე მეტს მუშტარს ვერ შოულობს და ესენიც, როგორც უნდათ, ისეთ ფასს ადებენ. მეტადრე თუ ღვინის პატრონი ღარიბი კაცია და თან გაჭირვება დაადგა რამე, მაშინ ხომ ღვინო სულ მუქთად რჩებათ ხოლმე. თვითონ ღვინის მწარმოებელთ ეს ძალიან კარგად ესმით, მაგრამ რა ქმნან, რით უშველონ, სხვა გზა არ იციან, რომ ღვინო გაასაღონ. შეძლებული ღვინის მწარმოებელნი, თავად-აზნაურნი, როგორც არის, ამ ბოლოს დროს ცოტად თუ ბევრად ჰშველიან თავიანთ საქმეს, უწინდებურად თავიანთ სარჩოს სხვას ხელში აღარ უგდებენ. ეხლა თვითონ დამართეს სარდაფები და თავიანთ ღვინოს თვითონვე ჰყიდიან. ძალიან კარგი, რომ ამათ ყოველნაირი შეძლება და საშუალება აქვთ თავიანთ-თავს თითონვე მოუარონ, მაგრამ რა ქნან წვრილმანმა ღვინის მწარმოებლებმა, გლეხკაცობამ, როგორ მოახერხონ საქმე ისე, რომ თავისი სარჩო, თავისი ნაღვაწი სხვას არ აძლიონ თითქმის მუქთადა.

ამ სახით ვენახებისა და თვით პატრონების საქმე დიდ განსაცდელშია. დღედადღე, როგორც ვსთქვით, ვენახებს მტრები ემატება. გარდა ამისა, ხომ წელიწადი ისე არ გავა, რომ რომელიმე მხარე ჩვენის ქვეყნისა არ დასეტყვოს და ვენახის პატრონი ცარიელზე არ დასოს, რომ ბოგანა ჭიამ და კალიამ ზოგიერთგან კვირტობაშივე არ მოსჭამოს ვენახი. ყოველივე ეს მოსავლის იმედს უკარგავს ვენახების პატრონს. თუ ყოველს ამას გადარჩება ვენახი და კაი მოსავალი მოვა, ღვინოს გასავალი არ აქვს, ან ჩალის ფასად გახდება ხოლმე ჩვენის ეკონომიური მოუწყობლობის გამო. ამდენს ვენახის პატრონის გულისგამტეხელს და ხელშემშლელს გარემოებასთან ჭიგოს გამძვირება უნდა მეტად უმძიმდეს ვენახის მკეთებელს. სასურველია, რომ მთავრობა მოეშველოს ამ გაჭირვებულ ყოფას ვენახის პატრონებისას და ჭიგოს შოვნაში მაინც ჯეროვანი შეღავათი მისცეს.

* * *

ტფილისი, 6 თებერვალი, 1887 წ.

ბ-ნი ა. ს. ერმოლოვი, თუ არა ვცდებით, შარშან თუ შარშან წინ გამოგზავნილი იყო სახელმწიფო ქონებათა სამინისტროსაგან კავკასიაში აქაური ღვინის კეთების საქმის სასწავლებლად და საცოდნელად. ბ-ნი ერმოლოვი კარგა ხანს ყოფილა იმიერკავკასიის მხარეს, ყიზლარში და სხვაგან ჩრდილო კავკასიაში, საცა ვაზი ჰხეირობს და ღვინო მოდის, ამიერკავკასიასაც სწვევია, მაგრამ ცოტა ხნით, როგორც გვახსოვს, ეგრეც უნდა ყოფილიყო, თუ თქვენც იტყვიით: ამიერკავკასიაში ვენახებიც ბევრია, ღვინოც ბევრი და კარგიც მოდის, და ვისაც ღვინის კეთების ნახვა და გასინჯვა უნდა, აქ კი არ უნდა მომცდარიყო დიდის ხნით დაყოვნებით, აქ კი, საცა ბოლაზია ღვინისა, არ უნდა დაჰკვირვებოდა გასასინჯავად და საცოდნელად ღვინის კეთების საქმესა, არამედ იქ, საცა ჭყაპურტა ღვინო მოდის, „ჩიხირად“ ცნობილი, და საცა ყურძნის წვენის ღვინოდ ქცევისათვის ბევრი სხვა მასალაა კიდევ შესარევი და სამატი. მაგრამ კაცია და გუნებაო, ნათქვამია, ბ-ნ ერმოლოვს ასე უნებებია და ამიტომაც მისი ნაკვლევი, ნახული და ნაცადი, უფრო ჩრდილო-კავკასიის ღვინის კეთებას შეეხება, ვიდრე სამხრეთისას.

28-ს იმ იანვრისას ერთს საზოგადოების კრებაში ბ-ნს ერმოლოვს ამ ამიერკავკასიის ღვინის კეთების საქმეზედ ულაპარაკნია. ჯერ ყველაზე უწინარესს ბ-ნს ერმოლოვს შეუდარებია სიკეთე იმიერკავკასიის ღვინოებისა ამიერის ღვინოების სიკეთესთან და უთქვამს, რომ პირველსახედ ამიერკავკასიის ღვინოებისად ცნობილია კახური ღვინო, მაგრამ ეს ტყუილი ბრძანებააო, რადგანაც ამიერკავკასიის ღვინოები მრავალგვარნი არიან და ამათში კახური უფრო გავრცელებულიაო, ხოლო ეხლა სხვაგვარ ღვინოებსაც ბაზარი ეხსნებაო. უმთავრესი თვისება ჩრდილო-კავკასიის ღვინოებისა ის არის, რომ არავითარი განსხვავებული, განსაკუთრებული თვისება არა აქვთო, და ამიტომაც შესაძლოა მათი მსგავსი ღვინო განგებაც გაკეთდესო; რა გემოსაც გინდათ, რა ფერსაც, ყველაფერს ითვისებს და იშვნევსო. ეს არ-თვისებობის თვისება, ბ-ნ ერმოლოვის სიტყვით, იმითია კარგი, რომ ჩრდილო-კავკასიის ღვინოები უფრო ადვილად შესაკეთებელია; თუ ცოდნით და კარგად შეკეთდებო, იმისთანა ღირსებას მიიღებს, რომ სასიამოვნო იქნება იმათთვის, ვინც უცხო ქვეყნების ღვინოებს შესჩვევიაო. იმიერკავკასიის ღვინო ბევრით უკეთესია ამიერისაზედო; ამიერკავკასიის ღვინო, ღვინო-კი არ არის, მარტო ღვინის მასალაა, რომლისაგანაც შესაძლოა კაი ღვინის დაყენებაცაო და სხვანი და სხვანი ამგვარნი. როცა ამებესა და ამის მსგავს ჰკითხულობთ, ჰკვირობთ და გაცემით ჰკითხავთ თქვენს თავს: ნუთუ ამგვარების ცოდნისათვის საჭირო იყო კავკასიაში წამოსვლა პეტერბურგიდამ? რად გარჯილა? განა ეს ცნობანი თვითონ პეტერბურგში კი ვერ მოიკრიბებოდა? მაგრამ ვინ იცის? იქნება ბ-მა ერმოლოვმა ბევრი იმისთანაც აღმოაჩინა ან ამიერ ან იმიერ კავკასიაში, რომელიც მარტო ადგილზევეა შესაძლო აღმოსაჩენად. თუ ასეა,

ბრალი ჩვენის სამდურავისა ამ გაზეთს უნდა დაედვას, რომელმაც ჩვენ მარტო ამისთანა ცნობანი გადმოგვცა ბ-ნ ერმოლოვის ნათქვამისაგან.

ეს კია, რომ ბ-ნ ერმოლოვს ყურადღება მიუქცევია იმისათვის თუ, რა არის საჭირო ღვინის კეთების წარმატებისათვის კავკასიაში, ოცი საგანი დაუსახელებია, რომლის ძალითაც შესაძლოა განკარგება და წარმატება ვენახისა და ღვინის კეთებისა და ღვინის აღებ-მიცემობისა კავკასიაში და ერთობ რუსეთშიაც. ამ ოც საგანთა შორის მოხსენებულია: სკოლების გამართვა, მაგალითებრ, ყიზლიარში(?), საცა უწინაც ყოფილა; ხაზინის ხარჯით, ანუ ხაზინის შემწეობით, დამართვა საწნეხელებისა, აგრეთვე სარდაფებისა, საცა უნდა მოგროვილ იქმნას ტკბილი ღვინის დასაყენებლად და საკეთებლად; გამარღვა საწყობისა, საცა უკეთესი იარაღი ღვინის კეთებისა უნდა იყიდებოდეს, ყიზლიარამდე (კიდევ ყიზლიარამდე? აბა, ღვინის ბოლაზი უპოვია ბ-ნს ერმოლოვს?) როსტოვ-ვლადიკავკასიის რკინისგზის გაყვანა და ღვინის გადატანის ფასის დაკლება, ყიზლიარიდამ ასტრახანამდე ფოსტის გზის გახსნა, ნავთსვლა თერგსა და კუმაზედ, რისთვისაც საჭიროა ჩალრმავება და ჩასწორება ამა მდინარეების ავალისა და სხვანი და სხვანი. ყოველივე ეს დიდის მოწონებით მიუღია პატივცემულს კრებას, კრებაში გამოჩენილან იმისთანა კაცნიც, რომელთაც ერთი მართლა ფრიად საჭირო და ადვილად აღსასრულებელი ღონეც დაუმატებიათ ბ-ნ ერმოლოვის მიერ წარმოთქმულ ზომათათვის ღვინის კეთების წარსამატებლად. უთქვამთ, რომ საჭიროა ღვინის მკეთებელთ ხელი მოეწყოს ფულის მიშველებითაო და ამისათვის უნდა მიეცეთ კრედიტი როგორც კერძო, ისეც სახელმწიფო ბანკისაგანაო და ამას გარდა ვენახები შეიკრას ფილოქსერისაგანაო. საეკონომიო საზოგადოების კრებას მიუღია ყველა ეს წინადადებანი და დაუდგენია იშუამდგომლოს მთავრობის წინაშე ყოველ ამისათვის.

ჩვენ, რასაკვირველია, არა გვშურს ყიზლიარის ღვინის მკეთებელთათვის ყოველივე ეს სიკეთე, ღმერთმა ერთი-ათად მეტიც მისცეთ, მაგრამ რაკი სიტყვა ღვინოზეა ჩამოგდებული, ნუთუ ამირკავკასია, რომელიც ყოველისფერით დედაა ღვინისა, დავიწყებული, გამოკლებული და სახსენებელი არ უნდა იყოს? ყურს ესმის და გონებას არა სჯერა ეს საარაკო ამბავი...

* * *

ტფილისი, 17 თებერვალი, 1886 წ.

გუშინ სიტყვა ჩამოვადეთ მასზედ, რომ ჩვენს ქვეყანაში ქინაქინის ხისა და ჩაის ბუჩქის გაჩენას გვპირდებიან. ეს რასაკვირველია, სამერმისო საქმეა და ღმერთმა ხელი მოუმართოთ, ვისაც ფიქრად მოსვლია ამ ახალის შემოღებით ჩვენი ქვეყანა ცოტად თუ ბევრად გაამდიდროს. ყველა ახალი, თუკი მით მოგვემატება რამ, კარგია და სანატრელი. მაგრამ ეს ქინაქინის ხე და ჩაის ბუჩქი ხვალინდელი ქათამია, და ის დღევანდელი კვერცხი კი, რომელიც ხელთ გვიპყრია, დაუდევრობით ლამის გაგვილაცდეს. სამერმისო მერმისს მივანდოთ და სადღეისოდ კი უკეთესი და უფრო ჭკუას ახლო იქნებოდა გვეფიქრნა მასზედ, რაც დღეს ხელთა გვაქვს და რაც ჰლამის სიმდიდრის კარგა მოზდილ წყაროდ გადაეცეს

ჩვენს ქვეყანასა, თუ კი ხელშემწყობი ეყოლება. ეგ წყარო ღვინოა. ამიტომაც ამ საგნის ვითარების გამოძიება და გამოკვლევა და ყოველ ამის დაწვრილებით ცოდნა მეტი არ იქნება ჩვენთვის. მინამ ვიტყოდეთ რასმე, რა აბრკოლებს და რა ჰშველის ღვინის საქმეს ჩვენში, საჭიროა ვიცოდეთ, რამოდენა ღვინო მოდის ჩვენში და რამოდენის ბაზარის იმედი უნდა გვქონდეს ღვინისათვის. ჩვენდა სამწუხაროდ, ცნობანი ღვინის რაოდენობისა მარტო ერთის წლისა გვაქვს, სახელდობრ, 1870-ისა. ერთის წლის ცნობებზედ ძლიერ ძნელია რაიმე დასკვნის გამოყვანა მით უფრო, რომ არც კი ვიცით, სანდონი არიან ის ცნობები თუ არა, რადგანაც იმ წიგნში¹¹, საიდანაც ჩვენ ამის ქვემოთ ამოვკრებთ ამ ცნობებს, არ არის ნაჩვენები, რაზედ არის დაფუძნებული. რადგანაც ჯერ ხელთ უკეთესი სხვა არა გვაქვს-რა, მეტი რა გზაა, იგი წიგნი უნდა გავიმძღვაროთ წინ და მას დავეფუძნოთ. ამიერკავკასია ღვინის მოსავლის კვალობაზე ხუთ ნაწილად არის გაყოფილი ხსენებულ წიგნში და თვითო ნაწილის მოსავალი ცალკეა მოხსენებული: ესეც არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ეს ცნობანი 1870 წელს ეკუთვნიათ და „ვედრით“ არიან არიცხულნი:

	მოსავალი	შინ მოუხმარიათ	გაუყიდნიათ
შავი ზღვის და რიონის ნაპირები	3.253.500	2.276.750	975.750
კახეთი	2.915.080	728.770	2.186.310
მტკვრის ნაპირები	1.425.910	875.546	570.364
არაქსის ნაპირები	952.200	575.520	383.680
შამახა-გეოკჩაი	95.737	23.934	71.003
სულ ამიერკავკასიაში	8.648.427	4.460.520	4.187.907

ამ სახით გამოდის, რომ ნახევარზედ მეტი ღვინო შინ ისმევა და მარტო ნახევარზედ ცოტა ნაკლები გადის ბაზარში გასასყიდად. რომ გავიანგარიშოთ, გამოვა, რომ ასზედ

	შინ ისმევა	იყიდება
იმერეთში	70	30
კახეთში	25	75
ქართლსა და სომხეთში	60	40

მაშასადამე, ამიერკავკასიას თითქმის 4¼ მილიონი ვედრა ღვინო აქვს ბაზარში გასატანი და გასასყიდი; ვედრა რომ ერთიერთმანეთზედ მანეთ-ნახევრად ვიანგარიშოთ, გამოვა, რომ

ღვინისაგან ამიერკავკასიას უნდა შემოუვიდეს ექვსი მილიონი და 375.000 მანეთი; აქედამ იმერეთს თითქმის მილიონ ნახევარი, კახეთს სამი მილიონი და თითქმის 279.000 მანეთი, ქართლსა და სომხეთს თითქმის 855.000 მანეთი, და სხვანი. იმერკავკასიასა, დაღესტანსა და ყუბანის მხარეს, სულ მოდის 2.212.800 ვედრა ღვინო. აქედამ შინ სასმელად რჩება 588.245 და 1.624.735 გასასყიდად გადის. ბესარაბიაში, ყირიმსა, დონზედ და ასტრახნის გუბერნიაში მოდის სულ 4.042.950 ვედრა; აქედამ შინ სასმელად ჰრჩება 539.296 და გასასყიდად გადის 3.503.654. ამ სახით გამოდის, რომ ამიერ და იმერკავკასიაში და დანარჩენს ადგილებში რუსეთს სულ 15 მილიონამდე ვედრა ღვინო მოსდის წელიწადში; აქედამ 5.588.061 შინ სასმელად ჰრჩება ღვინის პატრონებს და დანარჩენი 9.316.296 გადის გასასყიდად. ეხლა იკითხავს მკითხველი, რა ბაზარი უნდა გაუძღვეს ამოდენა ღვინოსაო? მით უფრო ჭკვაში მოსასვლელი საკითხავია ეს, რომ საზღვარ-გარეთ სულ 0,02% ღვინო არ გააქვთ რუსეთის საზღვრებიდან და თვითონ რუსეთის ხალხიც ყურძნის წვენის ღვინოს შეჩვეულნი არ არიან და არა ჰხმარობენ. ხომ ესეა, მაგრამ ორი და სამი მაგოდენა ღვინოც რომ იყოს, მარტო რუსეთის ბაზარს ვერ აუვა, თუ კი ჩვენი ღვინოები გზას გაიხსნიან და რუსეთს მოაწონებენ თავსა. ამის დასამტკიცებლად მოვიყვანთ შემდეგს ციფრებს რუსეთიდან საზღვარგარეთ გატანილის ღვინისას და არაყისას და იქიდან შემოტანილისას ფულად:

ორთა-შუა რიცხვით			
წლიდან	წლამდე	გატანილი	შემოტანილი
1853	1855	11.120 მან.	5.888.405 მან.
1856	1860	39.200 „	6.322.905 „
1861	1865	72.425 „	6.989.923 „
1866	1870	30.600 „	7.586.604 „
1871	1875	24.600 „	13.802.819 „
1876	1880	99.950 „	12.095.665 „

1880 წელს რუსეთში შემოუტანიათ ღვინო თითქმის 18½ მილიონ მანათისა. აქედამ გამოდის, რომ რუსეთი შიგნითვე ასაღებს არამც თუ იმ 10 მილიონს ვედრას, რომელიც რუსეთს თვითონ აქვს ყოველწლივ გასასყიდად, არამედ თვრამეტ მილიონ მანეთისას კიდევ სხვაგან ყიდულობს და შემოაქვს. მაშასადამე, ამიერკავკასიის ხუთი მილიონი ვედრა ღვინო ერთი-ოთხად და ხუთადაც რომ იქცეს, მაშინაც ძლივს გაუძღვება მარტო რუსეთის ბაზარსა. აქ მარტო გზების გახსნა უნდა და ბაზრის დაჭერა ღვინის სიკეთითა და იეფობითა. ჩვენს

ღვინოს ძლიერი მეტოქე და მოცილე ჰყავს რუსეთის ბაზარში: ეგ მეტოქე ევროპაა, რომლის ღვინოსაც რუსეთი დიდი ხანია სვამს და დიდი ხანია შეჩვეულია. ამ მეტოქის განდევნა რუსეთის ბაზრიდან და მისის ადგილის დაჭერა მეტად რთული და ძნელი საქმეა. ამ მხრით ოდესმე მოველაპარაკებთ ჩვენს მკითხველებს, და მინამ ქინაქინის ხეს და ჩაის ბუჩქსა ჩვენში ვახეირებდეთ, რომ ამას, რაც დღეს ხელში გვაქვს, ხელი შეუწყონ და გზა მისცენ, არ იქმნება ურიგო.

* * *

ტფილისი, 5 მაისი, 1886 წ.

ეხლანდელმა სახელმწიფო ქონებათა მინისტრმა ბ-ნმა ოსტროვსკიმ იცნა, რომ წინანდელი კრედიტი სახელმწიფო ბანკისა მეტად უბარაქოა, რაკი მარტო ვაჭრობის საქმეს ჰშველის და არა მიწათმოქმედების წარმოებასაც, ესე იგი იმ წარმოებასა, რომლის წარმატებაზედაც დამოკიდებულია მთელი კეთილდღეობა რუსეთისა, როგორც იმისთანა სახელმწიფოსი, რომელსაც თავდაპირველი ძალ-ღონე ეკონომიური მიწათმოქმედებისაგან ეძლევა. ამ ბოლოს მთელმა რუსეთმა დაიწყო ლაპარაკი მასზედ, რომ ჩვენს სახელმწიფოში იმისთანა ქვეყნებია, რომელთაც ჰავა და მიწა ნებას აძლევს მევენახეობისას და ღვინის კეთებისა და დაყენებისას. მიაქცია რა ბ-ნმა მინისტრმა თავისი ყურადღება ამ მხრით საქმესა, სცნა, რომ ვინაიდან რუსეთს უცხო ქვეყნებიდან დიდძალი ღვინო შემოაქვს, მაშასადამე დიდძალი ფულიც, ვითარცა ღვინის სასყიდელი, რუსეთიდან გარეთ გადის. ამ ამბავმა მოახედა მთავრობა იმაზედ თუ, — განა არ შეიძლება რუსეთმა თავისი საკუთარი ღვინო იქონიოს, და თუ ღვინისაგან გამორჩომაა რამე, ის არა სჯობია, ისევ რუსეთის ხალხი გამორჩეს, ვიდრე უცხო ხალხიო. ვიდრე ეს უტყუარი და საბუთიანი აზრი განსახორციელებლად გზას გაიხსნიდა, სახელმწიფო ქონებათა სამინისტროში ცალკე კომისია შესდგა ბ-ნის არხიპოვის თავმჯდომარეობით და ამ კომისიას დაავალეს აღმოაჩინოს იმისთანა ღონისძიებანი, რომ ღვინის საქმე რუსეთში განკარგდეს, გაძლიერდეს და წარმატებას მიეცეს. სახელმწიფო ქონებათა და საფინანსო სამინისტროებში მრავალი თხოვნა იყო უკვე შეტანილი ვენახებისა და ღვინის პატრონებისა და მკეთებლებისაგან მასზედ, რომ ძალიან უნუგემოდ არიან დარჩენილნი. ვენახები უფუჭდებათ, ღვინოებს რიგიანად ვეღარ უვლიან, ვერა ჰყიდიან, და ეს სასარგებლო სახელმწიფოსა და ერისათვის წარმოება უკან და უკან მიდის, და ამიტომაც ითხოვეს რაიმე შველა და შემწეობა აღმოგვიჩინეთო. კომისიას გაუსინჯავს ეს თხოვნანი. გამოუძიებია თვითონ საქმე, მათთა საჩივართა მიხედვით, და დარწმუნებულა, რომ მართლა ღვინისა და ვენახების პატრონები მეტად ცუდს მდგომარეობაში არიან. კომისიას, გარდა საკუთარის გამოძიებით მოპოვებულის საბუთებისა, ხელთა ჰქონია იგი ცნობანიც, რაც წინათ სამინისტროს შეუკრებია ღვინის წარმოების მცოდნე კაცთაგან. ამ ცნობათაგან აღმოჩენილია, რომ რაც რუსეთის ბაზარში ღვინოები ჰსაღდება, რაც ღვინო მიდის და მოდის ამ ბაზარში, — სულ ყალბი ღვინოებია, როგორც შინვე რუსეთში ნაკეთები, ისევ საზღვარგარეთიდან

შემოტანილი: ამ ყალბს ღვინოსა ჰსვამს რუსეთი და ამის მიუხედავად ფასი კი მეტისმეტად ძვირია, მაშინ, როდესაც თვითონ ღვინის ადგილს მართალი ღვინო მეტისმეტად იეფ ფასად ძლივს იყიდება, და ამ სახით ხშირად ნაწარმოების შემოსავალი თავისსავე ხარჯს არა ჰფარავს.

უცვნია რა ეს ყოველი, კომისიას ღვინის წარმოების აღსადგენად და შესაფერს გზაზე დასაყენებლად დაუდგენია, რომ საჭიროა ხელი მოემართოთ ცალკე ვენახების პატრონებს, ღვინის კეთების სკოლები და შესაფერი მარნები დაჰმართონ თავ-თავიანთ მამულებში იქ, საცა ღვინოებს აყენებენ და ღვინოს ინახავენ; გაიმართოს ცალკე სახელმწიფო მარანი, ანუ სარდაფი, ღვინის დასაყენებელი და შესანახავი ყველასათვის სამაგალითოდ, რომ ვისაც ჰსურს, ისწავლოს, როგორც უნდა დაყენება ღვინისა და როგორი მოვლაა და პატრონობა საჭირო. გარდა ამისა, კომისიას ყურადღება მიუქცევია იმისათვისაც, რომ ყალბის ღვინის კეთებას და ბაზარში გამოტანას ყოველივე გზა შეეკრას, და თუმცა ამისათვის სახსარიც აღმოუჩენია კომისიას, მაგრამ, სამწუხაროდ ჩვენდა, ჯერ არ ვიცით, რაგვარნი არიან იგი სახსარნი, რადგანაც გაზეთები, რომელთაგანაც ეს ცნობები მოგვყავს, ვრცლად ამ საგანზედ არასფერს გვაუწყებენ.

ჩვენის ფიქრით, ყველაზედ უდიდესი და მართლად ზედმიწევნილი წამალი ღვინის საქმის განსაკარგებლად და წარსამატებლად იგია, რომ კომისიას დაუნახავს აუცილებელ საჭიროებად ღვინის მწარმოებელთ იეფი სახელმწიფო კრედიტი მიაშველოს. ამისათვის გადაუწყვეტიათ, რომ ღვინის-მწარმოებელს გზა გაეხსნას — სახელმწიფო ბანკიდან და მის ცალკე განყოფილებათაგან ფული ისესხოს ხოლმე, რაც შეიძლება იეფად, ვიდრე უკვე დაყენებულს ღვინოებს გაჰყიდონ და გაასაღებენ, და გასყიდვამდე ღვინოები ბანკს გირაოდ ექმნება.

არ შეიძლება კაცი სრულის თანაგრძნობით და სიხარულით არ მიეგებოს ამისთანა განაჩენსა. თუ ეს ფრიად სასარგებლო აზრი და განზრახვა კომისიისა უმაღლესის მთავრობისაგანაც შეწყნარებულ იქმნა, ჩვენი სრული მეცადინეობა იმაზედ უნდა მიიქცეს, რომ ჩვენი ქვეყანა და ჩვენის ქვეყნის ღვინის მწარმოებელნი ღობის გარეთ არ დარჩნენ. ამიტომაც მეტი არ იქნება ჩვენ თავად-აზნაურთა მარშლები ეხლავ შეუდგნენ ამ მეცადინეობას, შეჰყარონ თუნდ საგანგებო კრება და კრების განაჩენით შუამდგომლობა გაგვიწიონ მთავრობასთან, რათა ეგ წყალობა სახელმწიფო კრედიტისა ჩვენც მოგვეფინოს; თორემ ვინ იცის, ყიზლიარმა კი თავი შეაფაროს ამ სულის ჩამდგმელს კრედიტსა და ჩვენ კი გამოკლებულ და დავიწყებულ ვიქმნათ.

ჩვენ ვწერთ ამას იმისათვის, რომ ყველამ, თავადია თუ აზნაური, უნდა მოსთხოვოს თავის მარშალს, ამ საგანს ჯეროვანი ყურადღება მიაქციოს, და ჩვენებურის ღვინის წარმოების უნუგეშოდ ყოფა, დავარდნილობა, ღვინის მწარმოებელის უქონლობა, უმაღლეს მთავრობას შესჩივლოს და ითხოვოს, რომ რაც სხვისათვის იქნება, იქიდან ჩვენც არ გამოგვწირონ. მით უფრო შესაწყნარებელი იქნება ჩვენი ესეთი თხოვნა და პატივსადები, რომ უმაღლესმა მთავრობამ და ნამეტნავად სახელმწიფო ქონებათა მინისტრმა ბ-ნმა ოსტროვსკიმ ძალიან კარგად იციან, რომ ღვინის წარმოებისათვის ამიერკავკასია წარმოადგენს ყველაზედ უკეთეს ნაწილსა მთელს რუსეთში.